

3702

פסוק כהאומר תצא

ויש לבאר בזה ע"פ מה דאפשר שההיכל היה
 מכון והיה מקור ההשפעה לחכמת התורה והעזרה
 היתה מכוונת והיתה המקור להשפעת היראה
 והוא ע"פ מה שאמרו בגמרא (בבא בתרא כ"א
 א') התקינו שיהיו מושבים מלמדי תינוקות
 בירושלים מאי דרוש? כי מציון תצא תורה וגו'
 ולתבו שם התנסקות וזה לשונם: לפי שהיה
 רואה קדושה גדולה וכהנים עוסקים בעבודה, היה
 מכוון לבו יותר ליראת שמים וללמוד תורה,
 כודרשינן בספרי למען תלמד ליראה וגו', גדול
 מעשר שני שמביא לידי תלמוד, לפי שהיה עומד
 בירושלים עד שיאכל מעשר שני שלו, והיה רואה
 שכולם עוסקים במלאכת שמים ובעבודה, היה גם
 הוא מכוון ליראת שמים ועוסק בתורה ע"כ א"כ
 כשהיו נכנסים בעזרה ורואים כהנים בעבודתם
 ולויים בדוכנם וישראל כמעמדם כולם עוסקים
 בעבודת השם ברום כותנם בקדושה וטהרה,
 והשפיע ע"י זה בשפע רב קדש של יראת שמים
 טהורה, נמצא שהעזרה היתה מקור השפעת
 היראה.

וההיכל, ששם היתה המנורה הטהורה בשבעת
 נרותיה, המאירות בשמן זית זך שנעשה בקדושה
 על טהרת הקודש, ושהוצעו ע"י הכהן המקודש,
 היה מקור ההשפעה לאור התורה והחכמה,
 להחכים ולהשכיל להשיג דברי התורה ואורחותיה
 הצפונים, ונתקיים ע"י זה כי מציון תצא תורה,
 וכמבואר לעיל מח"ל דהמנורה מרמות לאור
 התורה והחכמה, וכיון שהעזרה ששם מקור
 היראה, היתה חיצונה לפני ההיכל ששם מקור
 החכמה, לכן אמרו ודימו את מי שיש בו תורה
 ואין בו יראת שמים, למי שמסרו לו מפתחות
 הפנימיות ולא מסרו לו מפתחות החיצונות, דכן
 נראה ג"כ ממה שהיו מכוונים העזרה וההיכל
 למקור היראה והחכמה, דהיראה היא המפתחות
 החיצונות והתורה המפתחות הפנימיות, ולכן דייק
 ותפס הלשון דומה "לגזבר" דוקא, משום שבהיכל
 ובעזרה לא היו שם בעלים כי אם גזברים, לכן
 תפס ג"כ על דרך דמיון העזרה וההיכל.

וכשנשרף ההיכל נסתם המעיין הנובע להשפעת
 החכמה ומעתה קשה יותר השגת החכמה ומי
 שרצה להחכים צריך מלבד היגיעה ורוב הלימוד,
 גם להתפלל ולבקש רחמים מהש"ת להריק לו
 שפע חכמה ולהאיר את עיניו במאור התורה,
 כי נפסק הצנור המשפיע, ורק בתפלה ובתחנונים
 צריך להוריד השפעתו ממקורה, וכן מציינו בגמרא
 (נדה ע' ב') שהשיב ר' יהושע בן חנניא לאנשי
 אלכסנדריא ששאלו לו מה יעשה אדם ויחכם,
 אמר להם ירבה בישיבה וימעט בסחורה, אמרו
 הרבה עשו כן ולא הועיל להם, אלא יבקש רחמים
 ממי שהחכמה שלו, שנאמר כי ה' יתן חכמה
 מפיו דעת וחכמה כו', מאי קמשמע לן דהא בלא
 דא לא סגי, עיי"ש.

1) (א"כ) (כ"ב)

2) (כ"ב) (כ"ב)

1 פ"ח. ב. בהעלתך וגו'. יש בפרשה זו ד"פ
 מנורה ב' מלאין וב' חסרין, וי"ל דהנה המנורה
 שעשה משה היתה קיימת בבית ראשון כמ"ש
 במנחות צ"ח ב' ובשעת החורבן נטלוהו כשדים
 לבבל כמפורש בסוף ירמ' ומסתמא החזירוהו
 6 כשבו בית שני כמבואר בעזרא שהחזירו את כל
 כלי ביהמ"ק שהורידו לבבל והיי קיים עד ימי
 יונים שאז כנראה טמאוהו והשתמשו בו ונפסל
 מהקריבה כמ"ש בע"ז נ"ב ב' גבי מזבח, ולכן
 כשנצחו בית חשמונאי עשו מנורה חדשה כמ"ש
 11 במנחות כ"ח ב' שבית חשמונאי עשו מנורה
 משפודין של מתכת (שכשר בדיעבד) העשירו
 עשאוהו של כסף חזרו והעשירו עשאוהו של זהב
 וזה נשאר עד חורבן בית שני נמצא שישראל
 עשו ד' מנורות שנים של זהב כדן ושנים
 6 שכשרין רק בדיעבד וי"ל דכנגדן כתיב ד"פ
 מנבנה שנים מלאין ושנים חסרין.

1 זבגמרא תענית (כ"ט א'), תנו רבנן כשחרב
 הבית בראשונה, נתקבצו כתות כתות של פרחי
 כהונה ומפתחות ההיכל בידם, ועלו לגגו של
 היכל ואמרו לפניו, רבונו של עולם, האיל ולא
 זקינו להיות גזברים נאמנים לפניך, הרי
 6 המפתחות מסורות לך, וזרקום כלפי מעלה, יצתה
 כמין פיסת יד ולקחתם, והם קפצו ונפלו לתוך
 האור, ועליהם קטן ישעיה הנביא (ישעיה כ"ב)
 משא גיא חזיון.

ויש להבין, מה ענין היה בזה שזרקו המפתחות
 11 כלפי מעלה, דכיון שההיכל כבר נשרף מה לנו
 עם המפתחות איפה שיהיו יהיה וביותר יש להבין,
 שעשו לזה גם מן השמים לקבל מהם המפתחות,
 דעל נס כעין זה אמרו שם בגמ' (כ"ה א'), במעשה
 דר' חנינא בן דוסא, דגדול היה נס אחרון מן
 6 הראשון, דגמירי דמיהב יהבי מן השמים מישקל
 לא שקלי, וא"כ בודאי היתה בזה במעשיהם של
 פרחי כהונה, ובנס מן השמים בלקיחת המפתחות,
 איזו הוראה ולימוד; גם יש לדייק במה דמשמע
 דרק מפתחות ההיכל זרקו ולא מפתחות העזרה,
 ומה הענין בזה.

ובגמרא (שבת ל"א א') איתא, אמר רבה בר
 רב הונא, כל אדם שיש בו תורה ואין בו יראת
 שמים, דומה לגזבר שמסרו לו מפתחות הפנימיות
 ומפתחות החיצונות לא מסרו לו, בהי עייל, הנה
 26 דמה את התורה למפתחות הפנימיות והיראה
 לחיצונות, ותפס הלשון דומה "לגזבר" וכו', ולא
 אמר סתם דומה למי שיש לו מפתחות הפנימיות
 ולא החיצונות דאי אפשר לו להכנס, אלא דייק
 לומר דומה לגזבר, ומה הכוונה בזה.

1

51

מקור היראה, ומפתחות העזרה מכוננים לענין יראת שמים, לכן לא זרקום למעלה. כי באמת מפתחות של יראת שמים נשארו פה בארץ ולא חזרו לשמים, כמו שאמרו בגמרא (ברכות ל"ג ב' ועוד) הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, שנאמר ועתה ישראל מה ה' אלקיך דורש מעמך כי אם ליראה, ופירש"י בנדה ט"ז ב': דבר זה לבדו הוא שואל ממך, לפי שהכל בידו זה בידך עכ"ל, וכיון שהיראה היא ביד האדם לבדו להשיג, לכן לא זרקו כלפי מעלה מפתחות העזרה המכוננים לענין יראת שמים, כי אם מפתחות ההיכל המכוננים לענין החכמה, וכנתבאר.

ולתראה זו לקחו פרחי כהונה מפתחות ההיכל בידם זרקום כלפי מעלה, ויצתה כמין פיטת יד ולקחתם. להנרות בזה שמעתי חזרו מפתחות הזכמה לשמים, ומי שרוצה להחכים צריך להתפלל ולבקש רחמים ממי שהחכמה שלו. לפתוח את לבו ולהאיר עיניו להשיג עמקי וצפוני התורה הארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים, כי בלא זה לא סגיא אף אם ירבה בשיבה בלימוד ויגיעה, כתשובת ר"י בן חנניא לאנשי אלכסנדריא. וממעם זה זרקו פרחי כהונה כלפי מעלה רק מפתחות ההיכל, ורק אתם לקחום לשמים, ולא עשו כן למפתחות העזרה, דכיון דהעזרה היתה

(3)
pe

11

קמ"ב. כפ' בהעלותך (כמדבר ח' ג') ויעש כן אהרן פירש"י להגיד שבחו של אהרן שלא שינה. שלא עשה שום תנועה מבחוץ אך שיהי' הכל מבפנים הלב, כי התנועה החיצונה אינה דבקה כ"כ רק העיקר שיהי' צפון ונגזו בלב, וכן פי' על הפסוק (שמות כ' ט"ו-י"ח) וינעו ויעמדו מרחוק וגו' ומשה נגש אל הערפל, היינו וינעו שעשו תנועות חיצוניות בגופם ומחמת זה ויעמדו מרחוק, אבל מרע"ה נגש אל הערפל בלי שום תנועה.

(4)

מ"כ
מ"כ

תרמ"ג. רבינו זצ"ל אמר בשם היהודי הקדוש זצ"ל כי בשעה שאמר בכל יום הברכה שלא עשני גוי הרגיש בנפשו שנשתנה בכל יום כמו מאינו יהודי ליהודי ורבינו אמר כי הפירוש בדברי רש"י בהעלותך (במדבר ח' ג') ויעש כן אהרן להגיד שבחו של אהרן שלא שינה, שלא נעשה ישן אצלו ובכל יום הי' עובד מחדש ולא ברגילות כמו דבר ישן.

(5)
pe

זיעש כן אהרן (ח-ג)

להגיד שבחו של אהרן שלא שינה (ספרי) ככל הבריאות שבפרשת מעשה בראשית. נאמר: ויהי כן, ורק בבריאה של האור נאמר: ויהי אור ולא נאמר כן. ואמרו על כך חכמינו, לפי שהאור הנברא נגנז מאחר שלא היה העולם ראוי לו, ובמקומו נתהווה אור אחר, קטן ושונה מכפי שנברא. אהרן הכהן, בהדליקו את המנורה, תיקן את העולם והחזיר לו את האור הראשון, ונמצא שהוא החזיר את ה"כן" שעשה את האור כפי שנברא מלכתחילה בלי השינוי שחל בו אחר כך, והיינו "שלא שינה". (עמודיה שבעה, מלבי"ם)

(6)

מ"כ
מ"כ

חכמינו אמרו על משה רבנו, שקומתו היתה גבוהה עשר אמות, ומאחר שמצינו על משה נאהרן "ששניהם שקולים" הרי מן הסתם היה גם אהרן גבה-קומה כמשה ולא היה צריך איפוא לעלות על המעלה כדי להעלות את הנרות במנורה — אף-על-פי-כן לא שינה כי אם עלה על המעלה — ה"ע"ל ה"ג"ר ת"ה... (תפארת יהונתן)

אפילו ביום הראשון של חנוכת המשכן, כאשר מנו שני בניו, ולא מן הנהוג הוא להדליק נרות אצל אב"ל (מדרש איכה), בכל-ואת לא-מסר אהרן

את הדלקת הנרות לידי אחר — אף כי הדלקה כשרה בור — אלא הוא עצמו העלה את הנרות והוכיח בזה שלא חל בו שום שינוי עקב אסונו, כי אם מקבל הוא דין שמים באהבה...

אף-על-פי שזכה להגיע לגדולה כזו, לא נשתנה כלל בעיני עצמו ולא בא לכלל התפעלות וגאות אפילו כמלוא נימתו, אלא נשאר גם להבא אותו עניו ושפל-רוח כמקודם... (בשם הר"ב מפשיטחא ז"ל)

(2)

טבעו של אדם הוא, שכשהוא עולה למדרגה רמה הריהו בא לכלל התפעלות עצמית. ואילו אהרן הכהן עשה עצמו כמנורה עצמה — "וי עש כן אהרן" — כשם שהמנורה אינה מרגישה כלל אם גבוהה היא או נמוכה, כך גם הוא לא נתפעל כלל מעלייתו למדרגות יותר רמות — "שלא שינה" (שפתי קודש)

7
ע

אדם אחר בעשותו עבודה שכוז היה ודאי מאכז את שווי-משקלו מחמת גדול ההתלהבות בהנה שופך מן השמן ארצה ומשקיע את הפתילות. שבחו של אהרן היה בזה, שעל אף גדול ההתלהבות עשה את הכל בדייקנות ללא שום שינוי. זהו כח אדיר שכמעט אי-אפשר להשיג... (קדושת-לוי)

8

1 תמוה, מהו השבח לאהרן שלא שינה, מדוע ירצה לשנות ממה שציווהו משה מפי הגבורה?

6
אמת?

נאמרו בזה כמה ביאורים, הרמב"ן כותב שהשבח של אהרן הוא, שהוא בעצמו הדליק את המנורה כל ימי חייו יום ביומו, אף על פי שההדלקה היתה כשרה גם בבניו, כמו שנאמר (שמות כז, כא), "יערוך אותו אהרן ובניו", אף על פי כן היה אהרן מזדרז במצוה גדולה זו.

באופן נוסף ביאר ה"שפת אמת", שהרי טבע האדם כשמתחיל לעשות דבר חדש, הוא מתלהב ועושה אותו בחשק גדול, אולם כשמתרגל, ההתלהבות פוחתת והוא עושה אותו בעצלתיים, כמצוות אנשים מלומדה. לא כן היה אהרן הכהן, כל ימי חייו עשה את עבודת ההדלקה באותו אופן שעשה ביום הראשון, בשמחה ובהתלהבות עצומה.

ה"סבא מקלם", היה אומר, שעבודת הטבת הנרות במנורה היתה פעולה קלה, וביצועה לא היה כרוך בקושי מיוחד. אהרן הכהן, שנפלה בחלקו הזכות של עבודת יום הכיפורים, בה עליו להיכנס אל קודש הקדשים וכל שאר סדר היום, היה יכול להחשיב את הטבת הנרות כמעשה של מה בכך,

לעומת העבודות האחרות. ייחדה לנו התורה פסוק זה להשמיענו, שלא שינה בין עבודה זו לעבודה חשובה יותר, והיו אצלו בדרגה שווה, שכן זו אף זו ניתנו בציוויו של הקב"ה.

16

1 [א] וזה מעשה המנרה מקשה זהב, עד ירכה עד פרחי מקשה הוא וגו', (א) הנה במשכן היו שלש כלים, שהיו עשויים מקשה, המנורה (כמו שנאמר כאן בפרשתנו: וזה מעשה המנורה מקשה זהב), החצוצרות (כמו שנאמר להלן בפרשתנו י', ב'): עשה לך שתי חצוצרות כסף, מקשה תעשה אותם), והכרובים (כמו שנאמר בפרשת תרומה (שמות כ"ה): ועשית שנים כרובים זהב מקשה תעשה אותם וגו'). ונראה ששלש הכלים האלה: המנורה החצוצרות והכרובים יכולים להבליט לנו ולרמז שלשה מקצועות, שבהם ביחוד מהצורך שהאדם יהי קשה ברוחו, ואיתן והזק בדעתו, מבלי לנו והתנועע ממקומו, ואז אמנם יעשה חיל ויגיע אל המטרה אשר שם לו, ואף התכלית אשר אליו הוא נושא את נפשו.

9

ג
וכן

11 (ב) המרצוץ הראשון שדורש קשות הרוח וחוזק הדעת והרצון, הוא ידיעת התורה והשגת דרכי החכמה ונתיבותיה. מי שרוצה להשתלם בתורה ולעשות חיל בלימודי, מי שרוצה להשיג דרכי החכמה ולדרת אל גנוי נסתרי, עליו להיות קשה ברוחו, איתן וחזק בדעתו וברצונו, להתגבר על חמדות התכל ומנעימי, ולבלי הכנע תחת סגעי הזמן ומקריי המתרגשים לבוא בחיי האדם, וכמאמר חז"ל (ברכות ס"ג ע"ב): אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עלי, כי התורה לא תמצא קן לה רק במי שהוא בעל רוח קשה ועומד איתן על מקומו, עד שכל הרוחות

16

3

שבעוקם לא יזיוו אותי, וגם את נפשו ישים בכפו על מזבח אהבתה, וכן מצאנו לחז"ל שאמרו (תענית ז' ע"א): כל תלמיד חכם שאינו קשה כברזל אינו תלמיד חכם, כל מי שאינו קשה כרוחו כברזל, עד ששום דבר לא יהי בכחו להטותו ולכפפו אינו תלמיד חכם, כי איש כזה לא יעשה חיל בתורה, ודרכי החכמה יהיו רחוקים ממנו וכאמור.

(ג) וּמַה נִמְצָא דְבָרֵי הַכְּתוּב (בראשית מ"ט): יִשְׁכַּר חֹמֶר גַּם רֹבֵץ בֵּין הַמְשַׁמְתִּים וְיֵרָא מִנְחָה כִּי טוֹב וְאֵת הָאָרֶץ כִּי נַעֲמָה וְיֵט שְׂכָמוֹ לִסְבֵּל וְיֵהִי לְמַס עֶבֶד, כִּי בְנֵי יִשְׁכַּר הֵיוּ מְצוּיִים בַּתּוֹרָה וּבַחֲכָמָה, וְכַמְאִמָּר הַכְּתוּב (ד"ה א', י"ב, ל"ב): וּמִבְנֵי יִשְׁכַּר יוֹדְעֵי בִּינָה לַעֲתִים, וְכֵן דִּרְשׁוּ חו"ל (בראשית רבה פרשת צ"ח, י"ב): יִשְׁכַּר חֹמֶר גַּם, מִה חֹמֶר זֶה גִרְמִיו בְּרוּרִין כִּךְ הִי תְלַמְדוֹ שֶׁל יִשְׁכַּר בְּרוּר עֲלָיו, רֹבֵץ בֵּין הַמְשַׁמְתִּים, אִלּוּ שְׁלֹשָׁה שׁוֹרֹת שֶׁל תְּלַמִּידֵי חֲכָמִים שֶׁחַן יוֹשְׁבֵין לְפָנֵיהֶם וְכו', מֵאֵתִים רֵאשִׁי לְנִהְדְרָאוֹת שֶׁהִי מִשְׁבֹּטוֹ שֶׁל יִשְׁכַּר וְכו', אֲמַנָּם אִיךְ וּבִמָּה זָכוּ בְנֵי יִשְׁכַּר לַעֲלוֹת פ"ב בַּמַּעֲלוֹת הַתּוֹרָה וְהַחֲכָמָה? יַעַן רָאוּ אֲמָנָם אֵת הַמְנוּחָה כִּי טוֹב, רָאוּ

10
see

וַיִּדְעוּ כִּי טוֹב וְעָרֵב לְאָדָם לֵהוּיֹת שְׂאֵנָן וְשׁוֹקֵט עַל שְׁמֵרָיו, וְגַם רָאוּ אֵת הָאָרֶץ כִּי נַעֲמָה, רָאוּ כִּי רְבוֹת הֵנָּה חֲמֹדוֹת הַחַיִּים וּמְנַעֲמֵיהֶם, אֲשֶׁר יִדְהִיבוּ עֵין הָאָדָם וַיִּקְחוּ אוֹתוֹ שָׂבִי, אֲבָל הֵמָּה הִי קָשֵׁי הַרוּחַ וְחֻזְקֵי הַדַּעַת וְהַרְצוֹן, וְעִיכַּ בְּגִבּוֹרַת הַנֶּפֶשׁ הַתְּגַבְּרוּ עַל כָּל תַּעֲנוּגֵי הַחַיִּים, וּמֵאִסּוֹ בַּמְחַמְדֵי הַתְּבֵל, וְיֵטוּ שְׂכָמָם לִסְבּוֹל עוֹל הַחֲכָמָה וְהַדַּעַת, וְיֵהִי עוֹבְדִים לְמַס לְקִנְיָנֵי הַשָּׂכֵל וְהַתְּבוּנָה, לְהַנְדִילֵם וּלְהַרְבוֹת אוֹתָם, וּמִפֶּאֶת זֶה הֵנָּה נִתְעַלָּו גַּם לַמַּעֲלָה רֵאשׁ, גִּדְלוּ וְהַצְלִיחוּ בַּתּוֹרָה וּבַחֲכָמָה וְיֵהִיוּ לְנֶס.

(ד) וְהַמְקַצְוֶה הוּא, יֹדֵיעַת הַתּוֹרָה וְהַשְׁנַת דְּרָכֵי הַחֲכָמָה הַדּוֹרְשִׁים לְפִי דְבָרֵינוּ רוּחַ קָשָׁה וְרִצּוֹן אֲמִיץ וְחֹק, מְרוֹמֵז בַּהַמְנוּחָה, מִי שְׂרוּצָה שְׂאוֹר הַתּוֹרָה יֵאִיר לוֹ, מִי שְׂרוּצָה שְׂמִנּוּת הַחֲכָמָה תִּשְׁכּוֹן בְּאוֹלָהּ, וְחַמִּיץ עֲלָיו נֹגַהּ זָרְחָה, עֲלָיו לֵהוּיֹת מִקְשָׁה, עֲלָיו לֵהוּיֹת קָשָׁה בְּרוּחַ, חֹק וְאֵיתָן בְּדַעַתוֹ לְבַלִּי הַכֶּסֶף, לְבַלִּי הַכֹּנַע תַּחַת שׁוֹם דְּבַר, וְאִם אֲמָנָם יַעֲשֶׂה חֵיל יִגְבֵר וַיִּגְדֵל בַּתּוֹרָה וְהַחֲכָמָה תֵּאִיר פָּנָיו, וְכַאֲשֶׁר אֲמַרְנוּ.

(ה) הַמְקַצְוֶה הַשְּׂנֵי שְׂדוּרֵשׁ קָשׁוֹת הַרוּחַ וְחֻזְקֵי הַרְצוֹן הוּא—הַנְּהַגַת הַצְּבֹר וְהַדְּרָכָתוֹ, מִי שְׂבָחַר בּוֹ הִי לֵהוּיֹת רֹעֵה לַעֲמוֹ וּמְדַרְכּוֹ בְּדֶרֶךְ יֵלֶךְ, עֲלָיו לֵהוּיֹת קָשָׁה בְּרוּחַ, אֵיתָן וְחֹק בְּדַעַתוֹ, לְבַלִּי חַת מִפְּנֵי אִישׁ וּלְבַלִּי זַע מִפְּנֵי כָל. הֵן הַתְּעוּדָה הַיּוֹתֵר נִכְבְּדָה הַעֲמוּסָה עַל כָּל אִישׁ מוֹרֵם מֵעַם, אֲשֶׁר הוֹקֵם עַל לְהוֹרוֹת לַעַם דְּרָכֵי הִי וּלְנַחֲתוֹ הַדֶּרֶךְ בַּה יֵלֶךְ וְהַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הִיא—לְהַקְהִיל אֵת הָעַם, לְאִסּוֹף אֵת הַמַּחְנוֹת, לַמַּעַן כָּלֵם לַמַּטְרָה אַחַת יִתְכַוְּנוּ, לְלַכַּת בְּדֶרֶךְ טוֹבִים, וּלְעֲשׂוֹת הַטוֹב וְהַיִּשָּׁר בְּעֵינֵי ה', וְאִם הוּא רַךְ בְּרוּחוֹ וּמִתְנוּעֵעַ בְּדַעַתוֹ, כַּאֲשֶׁר יִנּוּעַ בְּכַבְרָה, אִם הוּא כּוֹסֵף קוֹמָתוֹ, כּוֹרֵעַ וְנִכְנָע לְפָנָיו כָּל תְּקִיף עֲרִיץ וְעוֹ פְּנִים (לְדַאֲבוּנָו נִלְרַבָּה הַסּוֹג הַזֶּה בִּיחּוּד בִּימֵינוּ אֱלֹהִים, זֶה הוּא גַּם אֶחָד מֵהַמַּחְנוֹת הַיּוֹתֵר מִלְּאִיבִים וְהַיּוֹתֵר מִעֲצִיבִים בְּחַיֵּינוּ הַצְּבוּרִים, הַמְּקוֹם יִרְחַם, אֲשֶׁר לְכָל אֲשֶׁר יִחַסּוּף יִטְנוּ, הֵנָּה יִדֵּל כְּבוֹדוֹ וְשׁוֹמֵעַ לֹא יֵהִי לוֹ, וְגַם תְּפוגַת תּוֹרָה, כִּי אִישׁ לְדַרְכּוֹ יִפְנֶה וְאַחֲרָיו בַּצַּעַר יֵלֶךְ, וְהֵיתָה עֲדַת הִי נְטוּשָׁה וְעוֹזְבָה וְאֵין מִי יִגְדֵל לָהּ.

26

31

36

41

(ו) וּמַה נִּמְצָא דְבָרֵי חו"ל (מ"ק י"ז ע"א): כִּי שְׂפָתַי כְּהֵן יִשְׁמְרוּ דַעַת וְתוֹרָה יִבְקֶשׁוּ מִפִּיהוּ כִּי מִלֶּאךְ הִי צְבָאוֹת הוּא (מלאכי ב'): אִם הֵרֵב דוּמָה לְמִלֶּאךְ הִי צְבָאוֹת יִבְקֶשׁוּ תוֹרָה מִפִּיהוּ וְאִם לֹא אֵל יִבְקֶשׁוּ תוֹרָה מִפִּיהוּ. הַמִּלֶּאךְ יִקְרָא בְּשֵׁם עוֹמֵד, וְכֵן אֲמַר הַכְּתוּב (ישעי' ו'): שְׂרָפִים עוֹמְדִים מִמַּעַל לוֹ, וְגַם הֵרֵב הַנוּעַד לֵהוּיֹת רֹעֵה הָעַם וְלְהוֹרוֹת דְּרָכֵי ה', עֲלָיו לֵהוּיֹת עוֹמֵד, עֲלָיו לֵהוּיֹת קָשָׁה בְּרוּחוֹ וְעוֹמֵד אֵיתָן בְּדַעַתוֹ, לְבַלִּי חַת וּלְבַלִּי זַע, וְאִם אֲמָנָם יֵשׁ לְבַקֵּשׁ תּוֹרָה מִפִּיו, כִּי תוֹרָתוֹ תֵּהִי גִשְׁמַעַת וּדְבָרָיו יַעֲשׂוּ הַרוּשָׁם

46

חֲנַדְרֵשׁ, אֲבָל אִם הֵרֵב אֵינוּ דוּמָה לְמִלֶּאךְ ה', אִם אֵינוּ עוֹמֵד, אִם אֵינוּ עוֹמֵד אֵיתָן וְחֹק בְּרוּחוֹ, רַךְ כּוֹרֵעַ וְנִכְנָע וְכּוֹסֵף רֵאשׁוּ לְפָנָיו כָּל עֲרִיץ הַפּוֹסֵעַ עַל עַם קוֹדֵשׁ, אִם אֵין לְבַקֵּשׁ תּוֹרָה מִפִּיו, בּוֹ תוֹרָתוֹ לֹא תַעֲשֶׂה רוּשָׁם וְשׁוֹמֵעַ לֹא יֵהִי לְדַבְּרָיו וְכַאֲמוֹר, (ועיין לַמַּעֲלָה בַּפְּרָשָׁה תְּשֵׁא מֵאֲמַר רַס"ה מ"ש עוֹד לֹא יֵהִי לְדַבְּרָיו וְכַאֲמוֹר, וְעֵיין לַמַּעֲלָה בַּפְּרָשָׁה תְּשֵׁא מֵאֲמַר רַס"ה מ"ש עוֹד דְּבָרֵי הַגְּמָרָא בַּמ"ק שֶׁהַבְּאֵנוּ).

4

51

(ח) ועל זה המקצוע השני שדורש קשות הרוח וחוזק הדעת והרצון ירמוז לנו החצוצרות, שהיו ג"כ עשויים מקשה. מי שנושא בידו חצוצרות התרועה, מי שתעודתו להקחיל את העם ולא סוף את המחנות תחת דגל התורה, ולהורותם דעת ויראת ה', עליו להיות קשה ברוחו איתן בדעתו וחזק ברצונו מבלי חת ומבלי זע, ואז אמנם ימלא את תפקידו הנעלה אשר הושת עליו, ועבודתו תהי' מורי' ולברכה בקרב עמו.

(11)
ע

(ט) המקצוע השלישי שדורש קשות הרוח וחוזק הרצון הוא - חינוך הבנים. הן חוק ורגש טבעי המושרש בלב האדם הוא, שהאבות אוהבים את הבנים בכל לבבם ובכל נפשם, ונכונים המה להקריב מיטב כחותיהם בעדם. מי קרוב יותר ללב האדם מהבנים אשר יולדו לו? למי הוא מתגעגע יותר מאשר למרי בטנו? איזהו עבותות חזקים יותר מעבותות שבין האבות והבנים? הן משחר הילדות עין האבית צופי' לטובה על הבנים, ואך זה אדיר כל הסצם, לגדלם לחנכם ולחכמם, לא יחוסו על כל עמל וטורח, ולפעמים יכרתו גם אוכל מפייהם ויסבלו מחסור, למען הכן עתידות בניהם, כל עמל הוא להם למתוק וכל טורח לשעשועים. אכן לא טוב יותר מדאי ויתנו להם לעשות כל מה שלבם הפך באין מעצור, כי אז מה אהבה הטבעית אשר ירכשו האבות להבנים יצא חות, אחרי אשר הבנים ילכו שובב ויגדלו כפראים ללא תורה ולא חכמה, ללא גימוס וללא דרך ארץ, ונרבות הימים כאשר יהיו לאנשים יהיו לקלסה בתוך החברה האנושית, אשר יצא תוכל שאמם, ותחת כבוד ינחלו האבות מהם קלון, תחת שמחה וגיל ישבעו מהם חרפה ובוז.

11

(ס) ורכין על האבות להקשות לפעמים גם את לבם ולהיות חזקים ברוחם לעומת הבנים, עליהם להוכיח את בניהם לעקור מלבם כל שורש פורה ראש ולענה, כל נטי' רעה וכל מדה נשחתה העלולה לעלות בלב האדם בעודנו באבו, ואשר אם לא תתעקר ותשתרש בעוד מועד, בטרם תתפתח ותכה שורש עמוק בתכונת הנפש, לא יהי' אח"כ בכח האדם לפרוש כמנה ותהי' עמו כל ימי חייו, ואז אמנם כאשר יגדלו הבנים, יהיו לאנשים טובים ומועילים, אשר יביאו משוש להוריהם, וגם יהי' מכובדים ורצויים בתוך החברה האנושית.

אשר בהם תתהלל וכמאמר הכתוב (משלי ט"ז): חושך שבטו שונא בנו. ואוהבו יסרו מוסר, וכן אמר הכתוב (שם כ"ט): יסר בנך ויניחך ויתן מעדנים לנפשך, וחייל גם המה אמרו (שמות רבה א'): דוד שלא יסר לאבשלום בנו יצא לתרבות רעה, כי זה הוא אמנם התולדה היוצאת מחסרון חוזק הרוח של האבות, שהבנים ילכו שובב ויטו עקלקלות, בעוד אשר ע"י המוסר והתוכחה של האבות בעודם באבם רוחם יזדכך ויהיו לאנשים טובים וישרים.

36 (י) ימך נהדר להמליץ ע"ז בסגנון מליצי מאמר חז"ל (ברכות ס"ד ע"א): דוד שאמר לאבשלום לך בשלום עלה ונהלה, כי מה שיצא אבשלום לתרבות רעה, עד אשר עשה מעשה נורא כזה, שהתקומם נגד אביו ומרד בו, הנה הסיבה לזה היתה לפי דברי חז"ל שהבאנו, שלא יסרו אביו, שלא גער בו ולא הוכיחו, רק נתן לו לעשות כל מה שלבו הפך, וע"כ סופו הי' שירד תהום רבה, ולא יסף קום, וזה יש להבליט בקוצר אמרים שאמר לו: לך בשלום, כלומר על כל מה שעשה הרכיך ראשו ואמר לו תמיד ש"לך בשלום, לא יסרו, לא הוכיחו ולא גער בו, רק על כל משעיו וחסאות נעוריו כסה באהבה, וזה גרם לו שיצא לתרבות רעה עד כי סופו הי' ששם קץ לחייו ונתלה.

11

(יא) ועל המקצוע הזה השלישי, חינוך הבנים שדורש קשות הרוח וחוזק הרצון מרמזים - הכרובים. הכרובים הי' להם דמות תיגוק וכמאמר חז"ל (סוכה ה' ע"ב): מאי כרוב, א"ר אבהו כרביא שכן בבבל קורין ל"נוקא רביא, ובוה שהכרובים היו עשויים מקשה נוכל איפוא למצא רמו, שעם כל אהבת האבות להבנים, אין להתנהג עמם ברכות הלב יתירה, רק לפעמים יש להקשות גם הלב ולהוכיחם ע"י גערת ותוכחת מוסר, ואז אמנם ילכו בדרך טובים, וכאשר יגדלו יהיו לאנשים מועילים, יתנו מעדנים לנפש הוריהם ויהי' משוש למו, וכאשר אמרנו.

11

11

(5)

ובאה התקיעה האחרונה תקיע"ה, תקע
יה, ביום ההוא יתקע בשופר גדול,
 באופן שיש לנו שתי תקיעות הראשונה

והאחרונה, הראשונה רומזת על גלות
 ירושלים התחלת וראשית הפורענות
 והיסורים שבאו עלינו מאז ועד עתה.
 והאחרונה על אות אחרית וסוף גלותנו
 וקבוץ גליותנו ברום המעלות.

והנה התחלת התשובה שהיא ע"י פורענות
אין בה התכלית וצריך לעלות
ממדרגה למדרגה וכמו כן תשובה מיראה
אינה התכלית וצריך לילך אחריה למדרגה
 שהיא תשובה מאהבה וזהו התקון האמתי
 ואותה אנו מבקשים.

העולה מזה שאחר תשובה מאהבה אינו
צריך אח"כ לשום דבר, ואחר
תשובה מיראה וק"ו אחר תשובה ע"י
פורענות, צריך אח"כ מדרגות עד יגיע
למדרגת התרועה שהיא תשובה מאהבה, כי
ע"י זה יהיה תקון האמיתי וקבוץ נדחנו
לשוב לירושלים ותחזינה עינינו השראת
השכינה ככראשונה.

וזה רמז הפסוק תרועה יתקעו למסעיהם
ובהקהיל את הקהל תתקעו ולא תריעו

כשתרצו לזכות להקהיל הקהל, דהיינו ביום
ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האובדים
בארץ אשור והנדרחים כו' (ישעיה כו, ג),
להקהיל כל קהל ישראל יחדיו לירושלים,
תתקעו ולא תריעו, שצריכים אתם לשוב
תיכף מאהבה שלא תצטרכו אחריו כלום.

ועל ג' תשובות הללו רמז הפייטן (בפייט
לאל עורך דין) לכובש כעסו בדין ללובש
צדקות ביום דין למוחל עונות בדין. אמר
מתחילה המדרגה הפחותה שהיא ע"י יסורין
וכבר היה כעס ששלח יסורין וע"י התשובה
כובש כעסו, ומדרגה שניה תשובה מיראה,
ועדיין לא נעשה הדין, אבל מחמת יום
הדין שיודע שספרי מתים פתוחים ונתיירא
ועושה תשובה, הקב"ה לובש צדקות ומקבל
תשובה זו, ואמנם אין תשובה זו מתקבלת
אין צדקה, ואח"כ מזכיר תשובה
מאהבה, וכזה זדונות נעשו כזכיות, ואז גם
מצד הדין מתקבל, וזה למוחל עונות בדין,
שמצד הדין מוחל, ואין צריך לרחמים כי
הזדונות נעשו זכיות.

[לפי צ"ח ר"ה ח.]

ובהקהיל את הקהל תתקעו ולא תריעו. (י.)

נראה דשלש מדרגות בתשובה זו למעלה
מזו א' תשובה ע"י יסורים וזו
גרוע שבכולם, ואעפ"כ הקב"ה מקבל שבים,
וזה שאמרו במדרש (ויק"ו כט, ג) שהקב"ה
עומד מכסא דין ויושב על כסא רחמים,
שלא ישב על כסא רחמים עד שהוצרך
מתחלה לישב על כסא דין ולשלוח יסורים
שהמה עצם הדין.

מדרגה גבוהה מזה שעושה תשובה
מיראה, דהיינו שמתירא שיבואו
עליו יסורים אעפ"י שעדיין לא באו עליו,
ובזה שהיא תשובה מיראה זדונות נעשו
לשגגות (יומא פד.), ומצד הדין לא הי' ראוי
שתקבל תשובה זו.

וכבר ארז"ל שמצד מדת הדין הנפש
החוטאת היא תמות", ולכאורה
יפלא החוטאת היינו שוגג ואיך יהי' מדת
משפט למות על השוגג, ונראה שזה קאי
על מזיד ועושה תשובה מיראה, ונפש
החוטאת היינו שעדיין נשאה חוטאת, שהרי
זדונות נעשו שגגות, ועפ"י הדין היא תמות
כיון שאינו עושה תשובה כי אם מיראה,
והקב"ה ברחמיו מקבלו ומתמלא רחמים
ואינו יושב על כסא דין כלל כי בדין אין
לקבל תשובה זו.

ומדרגה שלישית הגבוה שבכל מעלות
בתשובה שעושה תשובה
מאהבה ובוזה זדונות נעשו לו זכיות (סו),
ובתשובה כזו אינו נשאר רושם חטא כלל,
אדרבה נעשו זכיות, וזה מהפך מדת הדין
לרחמים שזדונות נעשו זכיות.

ולזה רמזים ארבעה קולות שאנו תוקעים
תקיעה, שברים, תרועה, תקיעה.
תקיעה ראשונה אותיות תקע - יה, שלא
בתחלתו אנהנו בתשובה אלא הקב"ה התקיע
אותנו על כרחנו, וזו תשובה ע"י יסורים,
וכן רומזת תקיעה זו למה שנא' (הושע ה,
ה) תקעו שופר בגבעה ולקול נתני בבית
הי' בחורבן בית המקדש, שאז התחילו
יסורים לשלוט בנו.

ואחריו שברים גנוחי גניח. הנה העושה
תשובה מיראה עדיין הוא רוצה
לחטוא רק שמתירא וע"ז נאמר אוי לי
מיוצרי ואוי לי מיצרי כי לעולם אין לו
מנוחה וגנוחי גניח.

ועל תשובה מאהבה רומזת התרועה, שזה
גורם הספד על היצה"ר שהוא ילולי
ליל, וזהו אשרי העם יודעי תרועה לרצות
בוראם בתרועה דוקא, ותשובה זו ודאי

(12)
 230
 ק"מ

(6)

בשעת פתיחת הארון – עת־רצון והתעוררות

"ויהי בנסוע הארון, ויאמר משה קומה ה' ויפוצו אויביו וינוסו משנאיך מפניך" (במדבר י"ה).

מרגלית טובה שנאמרה מפי מורנו, בטקס חנוכת ישיבת "שפת אמת" בירושלים (תמוז תרפ"ו).

13

ענין אמירת פסוקי "ויהי בנסוע הארון, ויאמר משה קומה ה' ויפוצו אויביו וינוסו משנאיך מפניך", בשעת פתיחת ארון הקודש והוצאת ספר התורה, כי מובא ב**זוהר הקדוש** (פרשת ויקהל דף ר"ו ע"א) אמר רבי שמעון כד מפקין ס"ת בצבורא למקרי ביה, מתפתחי תדעי שמיא דרחמין ומעוררין את האהבה לעילא, ואבעי ליה לבר נש למימר הכי, בריך שמיא דמארי עלמא וכו' לטב, לחיים ולשלם.

חכמת מ"ח
תורת מניינן

הרי אנו למדים מדברי הזוה"ק, שבשעת פתיחת הארון, עת רצון היא להתעוררות בעינינו שבקדושה. ותמיד כל אימת שנפתח הפתח לענין שבקדושה, מיד קופצים המפריעים והמהרסים כדי לקעקע את ההתעוררות כבר בתחילתה. ולפיכך אנו מתפללים בשעת פתיחת הארון, שזו שעה של התגלות והתגברות כחות הקדושה – שיפוצו האויבים, והמשנאים ינוסו מפני התעוררות תשפי קודש והתנצנות רוחות הטהרה והתעלות הנפש – ואם אכן תתקבל תפלתנו, ונתמיד בקיום התורה ובשמירת הטהרה, אז נזכה שיקויים "כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים", במהרה בימינו אמן.

14
ש"ס
ל"ו

1) **קש"ש** (קש"ש לית-צבור חזון התפלה, הקהל (טז) יש להם (י) לשתק (י"א) ולבנות לברכות שמכרן החזון ולענות אמן. ואם אין תשעה (ט) מכוונים לברכותיו, קרוב להיות לברכותיו לכשלה לכן כל אדם יעשה עצמו (יח) כאלו אין תשעה וזולתו (יט) ויבין לברכת החזון: (יג) אומרים שכל העם (כ) יעמדו קש"ש השליח-צבור (ט) התפלה (הגהות מנהגים):

2) שיחת (יג) חלין (כו) בשעה ששליח-צבור חזון התפלה. ואם שח, הוא חוטא ונדול עונו (כו) מנשוא וגוערים בו: הגה וילמד בניו (יג) כח) הקטנים שיענו אמן, כי מיד שהתינוק עונה אמן יש לו חלק לעולם הבא (כל"ב):

השתוקקות רוחנית מעוותת

"זכרנו את הדגה וגוי' ועתה נפשנו יבשה אין כל בלתי אל המן עינינו" (יא, ה"ו)

הרי מדובר כאן בדור המדבר, דור ש"היו כלם מלאים דעה" וילק"ש מלכים א, ה, לפי דרשת חז"ל מהמלה "דרדעי", דור שראה את כל הנסים והנפלאות במצרים, דור שראה את קריעת ים סוף והגיע למדרגות עליונות, ש"ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל וכל שאר הנביאים" (מכילתא בשלח ג), דור מקבלי התורה מסיני ששמע "קול אלקים מדבר מתוך האש" (דברים ד), היתכן ש"יתאוו תאוה לאכול דוקא בשר ויתגעגעו לאבטיחים ושומים ובצלים? הרי לא היינו מאמינים כזאת על רב בישראל וכ"ש על גאון וצדיק, ואיך מתקבל על הדעת שאותו דור הגיע למצב ירוד כזה? – תמה **הסבא מסלבודקא** זצ"ל ("אור הצמון", ח"ג עמוד לא).

ולא עוד, אלא שהמן היה מאכל מובחר מאד והיו טועמים בו טעמים שונים, כדברי רש"י: "משתנה היה טעמו לנטחנין ולנדוכין ולמבושלין", ודברי הכתוב: "טחנו בריחים או דכו במדוכה ובשלו בפרור ועשו אותו עוגות" (במדבר יא) והיה נבלע באיברים (ראה רש"י שם כא) ומה הרע שמצאו בו שנפסם קצה בו ולמה התאוו דוקא למאכלים גשמיים משוטים?

אולם כבר עמדנו על כך שלאמתו של דבר אין דברים גשמיים בעולם, אלא שהאדם מגשם אותם במעשיו. "הי בחכמה יסד ארץ" (משלי ג), "והחכמה מאין תמצא" (איוב כח), כלומר, כל המציאות היא חכמת ה' ומהוה מושגים רוחניים. אם האדם מגיע למדריגה

15
ש"ס
ל"ו

7

16

1 רוחנית עליונה, הוא הופך את כל פעולותיו הגשמיות לעבודת ה'. הלחם שהוא אוכל הוא כעין קרבן לה', השולחן שהוא סועד עליו הוא כמזבח; היין שהוא שותה – כאילו מנסך נסכים (ראה יומא עא "הרוצה לנסך יין על גבי מזבח ימלא גרונו של תלמידי חכמים יין". והאה "מסילת ישרים" פרק כה) וכו'. וזה מה שאמר הכתוב: "ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכל לחם עם חתן משה לפני האלקים" (שמות יח) וכן: "ויחזו את האלקים ויאכלו וישתו" (שם כד) ועוד ועוד. (ראה "אור הצפון" ח"ב מאמר "ענג שבת וענג התשובה").

6 והנה, דור המדבר השתוקק להגיע למדריגה זו. הם לא הסתפקו במן, שהוא "לחם מן השמים" (שמות טז) שבעצמו היה מזון רוחני. הם רצו מאכלים גשמיים פשוטים, בשר ודגים אבטיחים וקשואים וכו', ע"מ שיהפכו אותם ללחם שמים. אכילה לפני האלקים, היא כאכילת קרבנות. וניסוד נסכים: הם שאפו לקדש את המזון הגשמי ולהתעלות להתפשטות מוחלטת ולהתקדשות. עילאה.

11 אם כך הדבר, מה היה חטאם, למה חרה אף ה' בהם והביא עליהם עונש כה חמור? אלא שאין אדם צריך להתאוות ליותר ממה שה' דורש ממנו. אם הקב"ה המטיר להם מן מן השמים ולא המציא להם במדבר מזון גשמי, הרי זה היה רצונו, והיה עליהם להשיג מאכילת המן מה שניתן היה להשיג. ואם הם לא מצאו סיפוק בכך, הבחין בוחן הלבבות שבשרשים הפנימיים של לבותיהם חבויות נטיות בלתי רצויות, שהביטוי להן בלשון התורה: "התאוו תאוה" וכאילו התגעגעו לקשואים, לאבטיחים, לשומים ולבצלים. (ועיין שם שהאריך עוד בענין).

8